

Date Printed: 04/23/2009

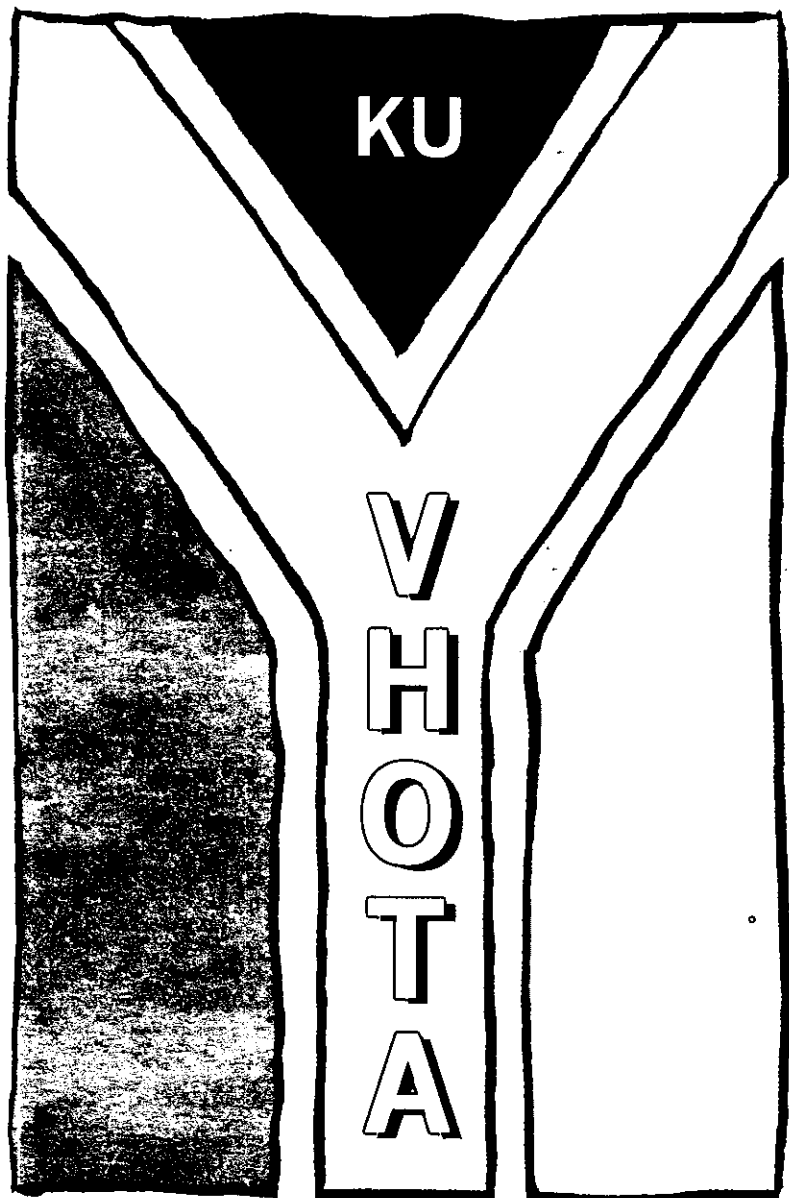
JTS Box Number: IFES_72
Tab Number: 88
Document Title: Nhlawulu wa 1999 Tsarisela
Document Date: 1999
Document Country: South Africa
Document Language: Xitsonga
IFES ID: CE01829

* A 3 E 9 E D D E - 5 B D 7 - 4 2 6 D - B 8 6 D - B 4 B 7 F 8 6 0 E 6 C 8 *

NHLAWULO WA 1999

TSARISELA

Yi hangalasiwile hi va Educational Support Services Trust
va endlela Independent Electoral Commission (IEC)

XITSONGA

Manghenelo

Mahungu yo huma eka Mutshamaxitulu wa Independent Electoral Commission (IEC), Muavanyisi Johann Kriegler

Demokirasi yi lava leswaku vaaki-tiko lava gingirikaka va ya emahlweni va hanya na ku humelela. VaAfrika-Dzonga hinkwavo va fanele ku va na rito eka ndlela leyi tiko ra vona ri fambisiwaka ha yona. Ku nga ri khale, va ta kuma nkarhi wo endla tano hi ku vhota eka nhlawulo wa mani na mani. Kambe lava va nga tsarisa ntsena, hi vona va nga ta kota ku vhota

Lowu a hi nhlawulo wa Independent Electoral Commission. A hi nhlawulo wa mfumo. I nhlawulo wa vanhu. I nhlawulo wa wena. A hi mfumo wa tiko. I mfumo wa vanhu. I mfumo wa wena.

Handle ka ku tikatsa ka wena, ku teka xiyenge na ku vhota, u hundzuka muhlaleri. Vumbiwa bya Afrika Dzonga byi ku nyika mfanelo yo vhota. Ku tlhela ku va ntirho wa vaaki-tiko va Afrika Dzonga lava nga na vutihlamuleri ku vhota. **Ndza ku khongotela leswaku u tsarisa eka tikhampeni to tsarisa leti nga sala na ku endla leswaku nhlawulo wa wena wu humelela.**

Swi na nkoka swinene ku va hi tsarisa leswaku mavito ya hina ya ta va kona eka nongoloko wa vavhoti. U komberiwa ku hundzisela xibukwana lexi eka vanhu vo tala, hilaha u nga swi kotaka ha kona — ngopfu-ngopfu vanhu lava va nga koteki ku hlaya. Un'wana ni un'wana wa hina u fanele ku tsarisa!

Xibukwana lexi xi kotile ku va kona hikokwalaho ka nseketelo wa timali wa Mfumo wa Norway.

Tsarisela ku vhotla!

VaAfrika Dzonga ku nga ri khale va ta kuma nkarhi wa vumbirhi wo vhotla eka nhlawulo wa xidemokiratiki.

Xana ha tsaka hi ndlela leyi Afrika Dzonga ri fumiwaka ha yona? Xana hi lava ku byela mfumo leswaku hi ehleketa leswaku wu endla ntirho wa kahle na leswaku wu fanele ku ya emahlweni?

Kumbe hi lava ku vula leswaku, "E-e! Mi vile na malembe ya ntlhanu ku hi komba leswi a mi ta kota ku swi endla, kambe a hi tsakangi. Hi ta tsakela mfumo wun'wana?"

Hambi ku ri yini leswi hi lavaka ku swi vula, loko hi nga vhoti, a swi vuli nchumu. Naswona loko hi nga tsarisi, hi nga ka hi nga vhoti. Swi olova tani hi sweswo.

Kumisisa leswaku hi xih xitichi xo tsarisa lexi u faneleke u ya eka xona. U ta kota ku tsarisa ntsena eka xitichi xin'we xo karhi naswona xi nga va xi nga ri lexi

xi nga le kusuhi ngopfu na le kaya ka wena. Fonela **0800 11 8000** (mahala) loko u lava ku pfuniwa.

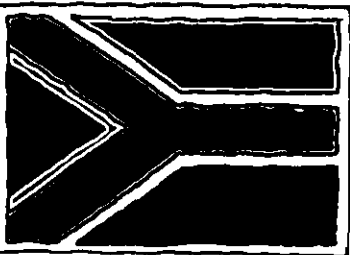
Ku humelela ka nhlawulo wa vumbirhi ku na nkoka swinene eka Afrika Dzonga. Hi fanele ku siya ku ka hi nga tiyiselani, madzolonga na ku tshikelelana endzhaku ka hina hi laha ku nga heriki. Hi nga endla sweswo hi ku ngenisa xandla eka ku aka demokirasi leyi nga tiya naswona leyi nga ta teka nkarhi.

Hi ta va na nkarhi wun'wana wo tsarisa, ku suka hi **9.00 am ku fika 9.00 pm hi Ravunlhanu 29 na Mugivela 30 Sunguti**, na ku suka hi **9.00 am ku fika 5.00 pm hi Sonto 31 Sunguti**. Ku nga ha va na nkarhi wun'wana wun'we wo tsarisa.

U nga hupwi hi minkarhi leyi yo hetelela yo tsarisa! Tsundzuka, loko u nga tsarisi, u nga ka u nga vhoti!

**TSARISA SWESWI
KU ENDLELA KU
VHOTA HI 1999**

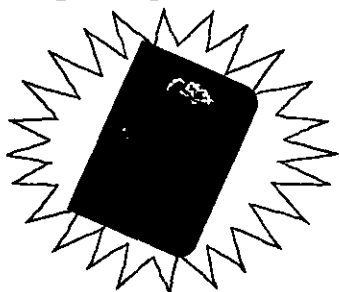
TSARISELA KU VHOTA 1

Loko u nga tsarisi, u nga ka u nga vhoti!

Kwalomu ka 20 wa mamiliyoni ya vaAfrika Dzonga va vhotile eka nhlawulo wo sungula wa laha tikweni hi Dzivamisoko 1994.

1. TSARISA

86% wa vanhu hinkwavo lava va nga vhotaka va vhotile hi 1994! Tani hi loko hi ri karhi hi ya eka nhlawulo wa xidemokratiki wa vumbirhi wa Afrika Dzonga, hi nga ka hi nga languteli mahlori yo fana. Un'wana ni un'wana wa hina u fanele ku gingirika a ngenisa voko ku aka demokirasi ya matimba leyi nga ta teka nkarhi.

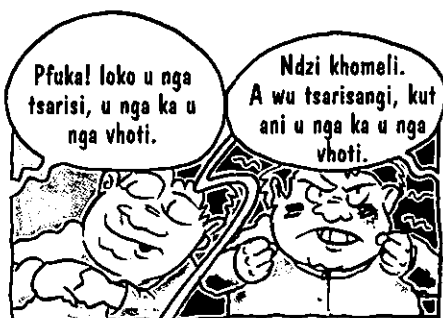
Hikokwalaho ka yini hi fanele ku tsarisa

Ndlela yin'we ya nkoka swinene leyi hi nga ngenisaka voko ha yona i ku tsarisa mavito ya hina eka nongoloko wa vavhoti na ku vhoti..

Ku na ku hambana kanharhu ka nkoka exikarhi ka nhlawulo lowu nga ta va kona lembe leri na nhlawulo wa 1994.

Eka nhlawulo lowu:

- ✗ loko u nga tsarisangi, u nga ka u nga pfumeteriwi ku vhoti.
- ✗ muvhoti un'wana ni un'wana u ta pfumeleriwa ku vhoti **ntsena eka xitichi xin'we xo karhi endhawini leyi a tshamaka eka yona.**
- ✗ ku ta va na siku rin'we **ntsena ro vhoti** (ku nga ri manharhu tani hi 1994).

Nhlawulo wa xidemokratiki wo sungula wa Afrika Dzonga wu endlekile ehansi ka matshamelo lama nga tolovelekangiki. wa Independent Electoral Commission (IEC) yi vile na nkarhi wuntsongo swinene ku endla ntirho wo tika swinene. Mbuyelo wu vile leswaku hi bohekile ku vhoti ku ri hava nongoloko wa vavhoti.

2 TSARISELA KU VHOTA

**I mani loyi a nga tsarisaka ku
nghena eka nongoloko wa
vayhoti?**

Mani na mani loyi a:

- ✗ nga na malembe ya 18 kumbe ku tlula
- ✗ nga muaka-tiko wa Africa Dzonga
- ✗ Nga na pasi ra rihlaza leri nga khodiwa, **kumbe** pasi ra nkarhinyana, **kumbe** xitifikhethi xo tsarisa xa nkarhinyana. Loko u ri heva na xin'we xa leswi, nghenisa xikombelo eka Ndzawulo ya Timhaka ta Xikaya ya kwala ndhawini ya wena.

Nongoloko wa vavhoti wu
longoloxa vito na xifundza xo
vhotela xa muvhoti un'wana ni
un'wana loyi a nga vhotaka laha
tikweni. Lexi i xilaveko xa Vumbiwa
bya hina, naswona nongoloko wa
vavhoti wu tiyisisa leswaku nhlawulo
wu va lowu humeletlaka
hikokwalaho ka tinhlamuselo leti
landzelaka:

- X Nongoloko wa vavhoti wu
pfuna tiko ku hlayisa mali**

Mfumo a wu na mamiliyoni ya tirandi ku ma tirhisa eka nhlawulo loko swilaveko swa xisungusungu swa vaAfrika Dzonga vo tala swi nga ri eku enetiweni. Hi ku tiva leswaku ku

na vavhoti vangani lava
tshamaka eka xiphemu xihi na
xihi xa xifundzankulu, IEC yi kota
ku pimanyeta swihlovo swa
yong hi ndlela leyi nyawulaka.

- X Nongoloko wa vavhoti wu
endla leswaku vanhu va
ploveriwa hi ku vhoti**

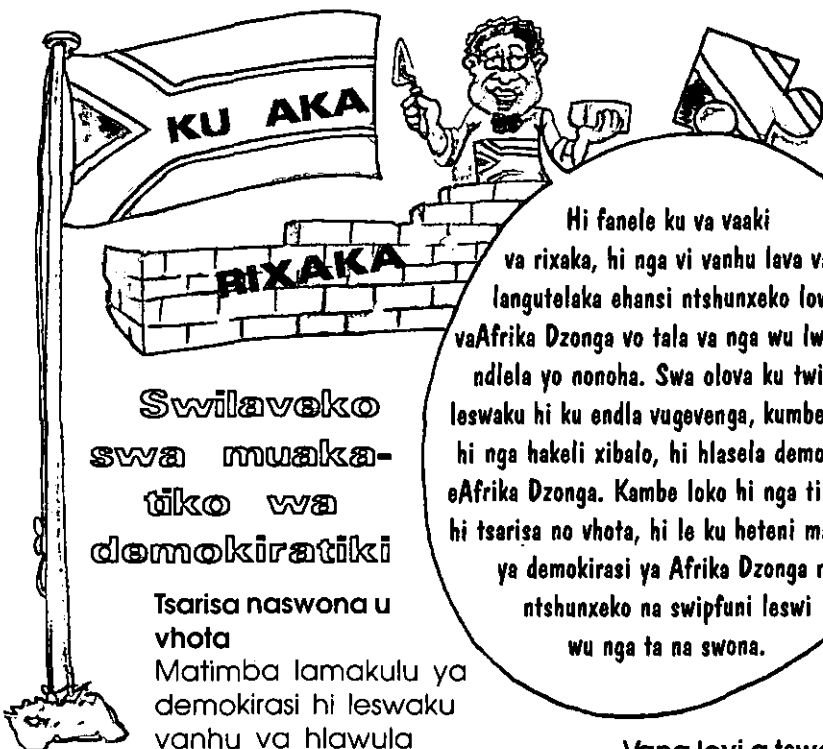
Afrika Dzonga ri aviile ku ringana 14 500 wa swifundza swo vhotela naswona xifundza xin'wana ni xin'wana xi ta va na xitichi xo vhotela, kutani ku hava munhu loyi a nga ta famba tikhilomitara ta madzana-dzana a ya vhota. Xitichi xin'wana ni xin'wana xi ta va na ehansi ka 3 000 wa vavhoti ku va xi tirhana na vona, kutani ku hava loyi a nga ta vima elaviniini tiawara to tala.

- X Nongoloko wa vavhoti wu
tivisisa vunene**

Vanhu va kuma mfumo wa
rixaka, wa xifundzankulu lowu
na wa kwala ndhawini lowu va
wu lavaka naswona ku hava
loyi a pfumeleriwaka ku vhotu
kambirhi.

**Swi na nkoka swinene ku va
un'wana ni un'wana wa hina a
tsarisa ku endlela leswaku mavito
ya hina ya ta huma eka nongoloko
wa vavhoti.**

Hi fanele ku va vaaki
va rixaka, hi nga vi vanhu lava va
langutelaka ehansi ntshunxeko lowu
vaAfrika Dzonga vo tala va nga wu lwela hi
ndlela yo nonoha. Swa olova ku twisisa
leswaku hi ku endla vugevenga, kumbe ku ka
hi nga hakeli xibalo, hi hlasela demokirasi
eAfrika Dzonga. Kambe loko hi nga tikhathi
hi tsarisa no vhota, hi le ku heteni matimba
ya demokirasi ya Afrika Dzonga na
ntshunxeko na swipfuni leswi
wu nga ta na swona.

**Tsarisa naswona u
vhota**

Matimba lamakulu ya
demokirasi hi leswaku
vanhu va hlawula
mfumo. Loko hi nga
tirhisi mfanelo ya hina
yo hlawula, hi
langutela ehansi
ntshunxeko wa hina.

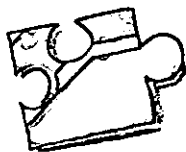
Vana loyi a tswarisaka
Ehleketa hi ndlela yo
hambana.

Vana n'wamabidzu
Vana muphikizani

Teka xiyenge eka mfumo

Tirha eka mavandla ya kwala
ndhawini.

U nga chavi ku sola kumbe
ku vutisa Vahubyanikulu va
Palamendhe na
miMfumo ya
Milawu ya
Swifundzankulu
va wena leswi
va swi endlaka.

Lwisa vugevenga

Vugevenga byi hi vavisa hinkwerhu. Pfuna maphorisa hi ndlela yihi na yihi leyi u nga yi kotaka. Joyina vandla ra vaakelani ro tisirhelela, kambe u nga teki nawu u wu veka emavokweni ya wena. Hlonipha nawu.

Vana mudyondzisi

Un'wana ni un'wana wa hina u na nchumu lowu a nga wu dyondzisaka. Ava vutivi na vuswikoti bya wena na van'wana. Mutswari un'wana ni un'wana i mudyondzisi. Tikatsi eka dyondzo ya vana va wena na le swikolweni swa vona.

Tikatsi

Joyina ntlawa wa kwala ndhawini (kereke kumbe ntlawa wa lava hlayaka, swiendlwa kumbe ntlawa wa lava va tipfunaka, nhlangano wa ta mintlango). Vana xirho xa vaaki-tiko lexi gingirikaka.

Xitsonga

Hakela xibalo xa wena

Mali ya xibalo yi hakelela tinxaka hinkwato ta vutirheli. rihanyo, mati, mapatu, nhlayiseko, maphorisa na swin'wana swo tala leswi minkarhi yin'wana hi switekaka swi nga ri nchumu. Loko hi nga hakeli xibalo, ha tiyivela hina vini. Loko hi hakerile xibalo xa hina hi fanele ku va na ntiyiso wa leswaku mfumo wa hina wa swi twisisa leswaku hi lava ku wu yi tirhisa njhani mali yaleyo.

Lava nhlayiseko wa van'wana

Vaaki-tiko lava humelelaka, lava seketelanaka, no va na matimba va lava nhlayiseko wa swirho swa vona hinkwaswo.

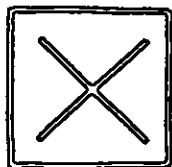
Lava nhlayiseko wa mbango

Misava yi hi nyika swakudya na swilaveko swin'wana swo tala. Hi fanele hi lava nhlayiseko wa yona ku nga ri ku-yi twisa ku vava. Hlayisa mati. Rhisaykila leswi u nga taka u nga tlheli- u-swi-tirhisa. Byala xirhapa. Tikatsi eka tiprojeke ta nhlayiso wa mbango.

Lava nhlayiseko wa tiko ra wena

Afrika Dzonga i ra hinkwavo lava nga vaaki-tiko hinkwavo va rona. Un'wana ni un'wana wa hina u na vutihlamuleri eka vunene bya tiko ra hina.

Se u tsarisile xana?

Vonisisa leswaku u ta vhoti
eka nhlawulo wa 1999.

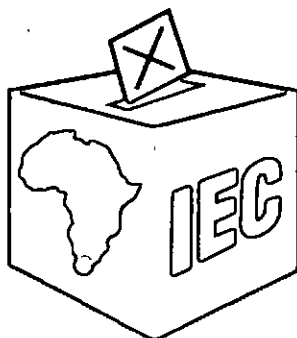
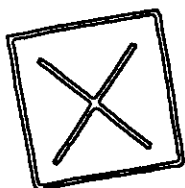
Tsarisa vito ra wena
leswaku ri ta huma eka
Nongoloko wa Vavhoti.
Masiku lawa ku nga ta
tlhela ku tsarisiwa ha wona
i 29, 30 na 31 Sunguti.

Ku nga hava na nkarhi
wu'wana wun'we wo
tsarisa. Langutela masiku
ya kona.

**Loko u nga
tsarisi, u nga
ka u nga vhoti.**

Loko u ri na swivutiso swihi ni
swihi, fonela (mahala):

0800 11 8000

Country	<u>S. Africa</u>	
Year	<u>1999</u>	Language <u>Xitsonga</u>
Description	<u>Voter registration</u>	
	<u>Booklet</u>	
IFES developed/sponsored?	<u>No</u>	